

4.5. Gruppepsykologi

- Hvorfor har mennesker tendens til at gruppere sig?
- Er vi anderledes, når vi færdes i gruppen, end når vi er alene?
- Hvad er en gruppe?
- Hvorfor kan grupper geråde i konflikt?
- Hvordan kan vold mellem bander eller hooligans forekomme?

Alle mennesker er del af sociale kategorier, hvor man er del af en større mængde, for eksempel *hfkursister, håndboldspillere, rødhårede, højintelligente (folk med en IQ mellem 120 og 139), ordblinde, arbejdsløse, førtidspensionister, skatere, venstre-håandede, mulatter, folk som bor i Silkeborg.*

Sådanne kategorier er man en del af i kraft af egenskaber, man har eller er født med, men uden nødvendigvis specifikt at søge fællesskab med de andre i disse kategorier. Og måske har man ikke ret meget til fælles med dem ud over den ene ting, for eksempel venstrehåndethed.

Men *intet menneske er en ø*, lyder et gammelt ordsprog. Det er vanskeligt at gå gennem livet alene. Mennesker søger naturligt andre menneskers selskab. Vi har tendens til at slutte os sammen i grupper og forbund. Evolutionært er sammenhold mellem mennesker med til styrke vores personlige såvel som artsmæssige overlevelse.

Grupper

Der findes blandt andet følgende otte typer grupper:

- Midlertidige eller permanente
- Medlemsgrupper og referencegrupper
- Primærgrupper eller sekundærgrupper
- Formelle eller uformelle

Hvad er en gruppe?

Muzafer Sherifs definition på „en gruppe“ er, at det er en forsamling af to personer eller mere,

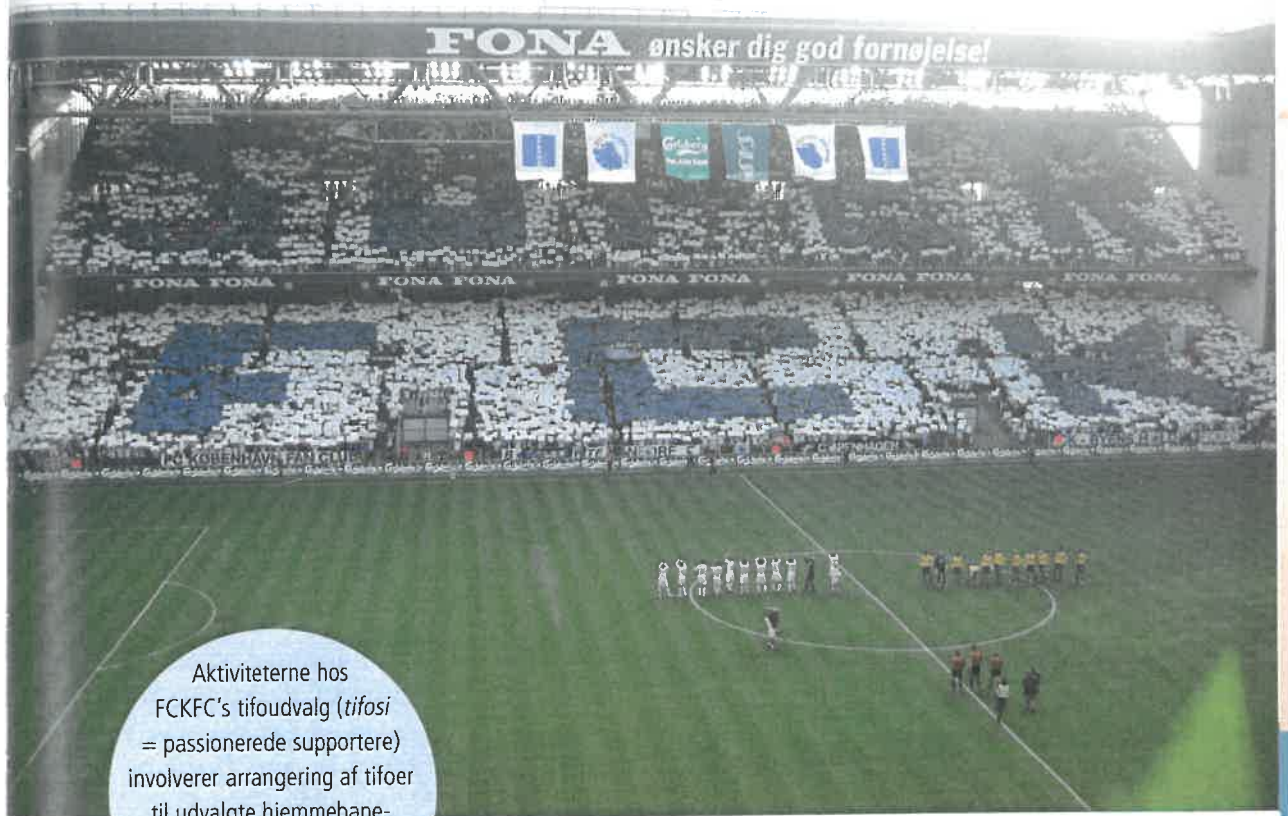
som er sammen om et fælles *mål* (Enhedslistens mål er revolution) eller *formål* (en håndboldklubs formål er at spille håndbold, eventuelt vinde turneringen). I en gymnasieklasse går eleverne der med det formål at få en uddannelse, og i et tog har passagererne det fælles mål at nå deres respektive destinationer. I de forskellige typer grupper er der varierende normer og sociale koder.

Hvis man frekventerer bestemte grupper meget, vil man opleve, at man kan få identitet af at færdes dér. Man påvirkes af de grupper, man færdes i, samtidig med at man selv har mulighed for at påvirke dem. Dette gælder, uanset om det er FCK's fanklub, Tyrkisk Folkemusik, Konservativ Ungdom eller ens klassekammerater.

En gruppe kan være mange ting. Det kan være noget, man er medlem af, og i så fald kaldes den en *medlemsgruppe*, for eksempel et gospelkor, en familie eller en karateklub.

Man kan være inspireret af grupper, man ikke nødvendigvis selv er medlem af, men hvis værdier og holdninger man beundrer – og som man, bevidst eller ubevidst, anvender som meningsdannere og rollemodeller. I sådanne tilfælde er der tale om en *referencegruppe*.

Måske beundrer man Pernille Skipper fra Enhedslisten, fordi man føler, hun er talerør for noget, man selv mener, men ikke kan formulere. Således kan man – uden at være medlem af dette parti eller stemme på dem – *referere* (mentalt) til hende, når man skal vurdere en given situa-

Aktiviteterne hos FCKFC's tifoudvalg (*tifosi* = passionerede supportere) involverer arrangering af tifoer til udvalgte hjemmebane-kampe i Parken, i dette tilfælde mod Brøndby IF.

tion eller politisk spørgsmål. En *referencegruppe* er et sted, vi

får vores holdninger, inspiration og normer fra.

En gruppe kan være en *midlertidig forsamling*, hvor interaktionen kan være større eller mindre, hvis man for eksempel kører i bus sammen om morgenen, sidder i venteværelset hos lægen, står i kø i Bilka, går på pub eller laver gruppearbejde i en psykologitime.

En gruppe kan være noget mere *permanent*, for eksempel en familie. Eller måske har man et stykke tid været medlem af Amnesty International eller Mensa. De allerfleste har medlemsgrupper og referencegrupper. Mange anvender desuden deres medlemsgruppe som reference-gruppe.

Har man tætte personlige bånd i gruppen som for eksempel slægtskabet i en familie, kan man kalde den en *primærgruppe*; mens en gruppe med løsere sociale bånd, for eksempel en skole-

klasse, er en *sekundærgruppe*. Den er ikke nødvendigvis valgfri, for man har ikke altid selv valgt, hvem man går i klasse med.

Til sidst skal forskellen mellem en 1) *formel* og 2) *uformel* gruppe nævnes:

1) I den formelle gruppe gælder der formelle regler i form af foreningsvedtægter, og måske skal man betale kontingent, for eksempel VU, en fagforening, en spejder- eller håndboldklub.

2) I en uformel gruppe som en familie eller en kaffeklub er der normer, men ikke formelt vedtagne regler.

Hvis der er så mange mennesker i en forsamling som for eksempel på et fodboldstadion, at det er svært at tælle dem præcist, kan man tale om en *masse* (kapitel 5.3), ikke en gruppe.

Hvad er social identitet?

Grupper og sociale arenaer er med til at forme en, og fællesskaber er med til at give identitet. Bestemte grupper er præget af deres egen, in-

dividuelle atmosfære og formål. Grupper har deres egen identitet – *gruppeidentitet*. Man er medlem af en gruppe og får del af gruppeidentiteten ved at identificere sig med gruppens mål og dens normer. Gruppeidentiteten (dvs. gruppens *vi-følelse*) styrkes ved hjælp af ritualer og fælles væremåder (*adfærd*).

Grupper af kendetegnet af at have et *gruppe-klima*, hvilket betegner den atmosfære og stemning og de normer, der hersker. Klimaet kan lægge op til åbenhed og tolerance eller lukkethed og intolerance, snakkesalighed eller tavshed, afslappethed eller mere formel adfærd.

Sociale roller

Medlemmerne af en gruppe kan nemt få tildelt eller indtræde i en bestemt rolle. Rollerne kan være med til at fastlægge de interne magtforhold i gruppen. Nogle er *innovative* og *first-movers*, andre er *kollektivistiske* og *fællesskabsorienterede*. Nogle roller er mere styrende end andre, dvs. nogle er *ledere*, andre er *medløbere*. Nogle er *aktive*, andre *passive*. Nogle er *progressive*, andre *holder igen*. Nogle *støber kuglerne*, andre *fyrrer dem af*. Nogen er *bøddler*, andre *syndebukke*. En gruppe kan være topstyret – eller mere demokratisk. Det er vigtigt, at den rolle man har i grupper, passer til en.

Vores identitet og opførsel bygger på de roller, vi i det sociale samspil bliver presset ud i, eller som vi frivilligt vælger at påtage os. Vi spiller forskellige roller, afhængigt af den situation eller gruppe vi befinder os i. Rollen kan indebære at udføre en bestemt opgave, og den kan fremme en bestemt adfærd.

Definition: Generelt er en rolle en funktion, man har i en bestemt sammenhæng. Til enhver rolle knytter der sig *forventninger* (fra en selv og fra andre) om en bestemt adfærd såvel som bestemte *rettigheder*. En lærer må give sine elever lektier for. En politimand må standse en bilist. En jæger må bære våben. En præst må vie folk osv.

Når man har en rolle i en bestemt sammenhæng, er det vigtigt at se sig selv i sin rolle på samme måde, som de andre ser en, ellers kan der

opstå *rollekonflikt*. Eller hvis rollen støder sammen med værdier eller andre roller, vi har. Nu om dage færdes vi i mange forskellige miljøer og skal derfor være parat til rolleskift mellem sociale arenaer. Begrebet *roller* uddybes i kapitel 4.6.

The Robbers Cave-eksperimentet⁶⁷

Dette eksperiment foretog Muzafer Sherif i 1950'erne med 11-12-årige drenge med samme baggrund. Drengene var hvide, begavede over gennemsnittet og tilhørte protestantiske familier med to forældre.

Feltforsøget foregik i en sommerlejr i det afsides beliggende *Robbers Cave State Park* i Oklahoma. Den afsides beliggenhed var ønskelig for at hindre udefrakommende påvirkninger, så man kunne studere de forventede konflikters og fordommes sande natur.

Ifølge *Sherifs konfliktteori* opstår konflikter mellem grupper på baggrund af interessekonflikter eller konkurrence, idet der opstår fjendskab, når begge grupper ønsker det samme, men ikke begge kan få det.

Ingen af drengene kendte hinanden før eksperimentet. De blev delt i to grupper med 11 i hver og fik tildelt hver deres hytter langt fra hinanden. Under eksperimentets første fase kendte grupperne ikke til hinandens eksistens.

Drengene udviklede i den første uge et tilhørsforhold til gruppen gennem lejraktiviteter som kanosejlads, svømning og overnatning i det fri. De valgte navn til gruppen, som de trykte på trøjer og bannere. Den ene gruppe kaldte sig *The Eagles* (Ørnene), den anden *The Rattlers* (Klapperslangerne). Disse forhold styrkede gruppesammenholdet. Der blev dannet *normer* i de respektive grupper, som var med til at fastlægge *gruppeidentiteten*.

I eksperimentets anden fase arrangerede forskerne sportsdyster mellem de to grupper over fire dage. De kunne vinde flotte præmier såsom medaljer og knive. I løbet af konkurrencerne sås fordomme over for modstanderne. Det udviklede sig fra verbale drillerier over forhånelser til korpørligheder som afbrænding af bannere, hærværk og tyverier fra de andres hytter.

Man kan tale om en dramatisk *gruppepolarisering* mellem egen gruppe og fremmedgruppe, idet begge grupper udviste præference for deres egen gruppe og fjendtlighed mod den anden. Til sidst måtte forskerne gribe til fysisk at skille grupperne ad.

Ved evalueringen nedskrev drengene karakteristika om grupperne. De beskrev deres egen gruppe i positive vendinger, medens modstanderne blev beskrevet meget negativt. *Gruppepolariseringen* indebar her *dikotomitænkning*, hvor de tænkte sort/hvidt om *dem* og *os*. De fandt det vigtigt at betone, hvorfor/hvordan de adskilte sig fra de andre ved at være bedre, sejere osv.

I tredje og sidste fase forsøgte man at mildne spændingerne, men ved at øge samværet mellem grupperne blev problemerne større. Løsningen blev at tvinge grupperne til *at samarbejde om fælles mål*, altså det modsatte af at konkurrere. Derved gik spændingerne gradvis over.

Spørgsmålet er, om man kan generalisere fra en gruppe umodne børn til noget almenmenneskeligt.

Tajfel og Turners sociale identitetsteori

Henri Tajfels og John Turners *social identitetsteori* fra 1986 forklarer dynamikker i og mellem grupper. Den bekræfter i stor grad *Sherifs konfliktteori*.

Ifølge Tajfel og Turner vil et gruppemedlem kunne øge sin selvværdsfølelse, hvis han føler sig værdsat og accepteret af gruppen. Han vil måske tilpasse sine holdninger og adfærd for bedre at passe ind.

En stærk gruppeidentitet kan betyde, at den interne solidaritet overdrives. I sådanne tilfælde taler man om en stærk *homogeniseringseffekt*, dvs. man forsøger at ligne de andre i gruppen. Det kan ske med hensyn til værdier, talemåder og påklædning. Dannelsen af *gruppementalitet* med fælles adfærd og normer og regler for *gruppesamværet* går ud på at fastlægge, hvad man må og bør – og hvad man ikke må og ikke bør.

Mange vil gå langt for at blive i gruppen, fordi fællesskab og social accept er et vigtigt menneskeligt behov, og fordi afvisning og udelukkelse er smertefuldt. Men man kan også selv skifte gruppe. Som regel vil man kun blive i gruppen, så længe man identificerer sig med den eller føler sig på bølgelængde med de andre gruppemedlemmer.

I det senmoderne samfund færdes vi i mange sociale arenaer, men der er måske *nogle* grupper, vi holder mere fast i end andre.

Der kan opstå skel, når man bliver klar over, at der findes en fremmedgruppe („de andre“). Gruppedynamikken vil ofte føre til *systematisk social sammenligning* og som det næste skridt *differentiering* fra andre grupper, idet gruppeidentiteten har tendens til at blive defineret ved at være en modsætning til andre grupper, især når der er *konkurrence* og *rivalisering* på spil. *Differentieringen* betyder, at man *distancerer* sig fra *fremmedgrupper*.

Vi har brug for loyalitet og sammenhold i *egengruppen* – det styrker den. Desuden henter mange stolthed og selvværd gennem fællesskabet.

For at styrke vores selvbillede og selvforståelse opstår der præference for ens egen gruppe. Samtidig er man gunstigere stemt over for folk, man tror tilhører ens egen gruppe. Det skyldes, at vi har behov for at oppebære en positiv opfattelse af vores personlige og sociale identitet. Det opnås ved at fremhæve, hvorfor ens egen gruppe er attraktiv.

Når vores egen gruppe er attraktiv, øger det vores selvfølelse. Tajfel og Turner taler om *social konkurrence*. Det er særligt givende for vores selvfølelse at være medlem af en respekteret og eftertragtet gruppe.

Gruppepolariseringen skaber distance mellem grupper, ved at grupperne nedtoner ligheder og i stedet fremhæver forskelle mellem *dem* (fremmedgruppe) og *os* (egen gruppe). Der opstår *dikotomitænkning*. I egne øje er *vi* bedre end *dem*. De andre tillægges negative egenskaber, som ikke altid er i overensstemmelse med virkeligheden.

Tilskuere ved en fodboldkamp (her mellem AGF-SIF, 2-1) vil ofte have stærke gruppefølelser for deres yndlingshold.

På engelsk taler man om *ingroup favoritism*, dvs. man favoriserer sin egen gruppe.

Man kan tale om *pro*-egen-gruppe- og *anti*-frem-med-gruppe-holdninger og adfærd. Disse forhold øger følelsen af identitet og tilhørsforhold.

Hvis modsætningerne overdrives, kan det føre til åbne konflikter. I dramatiske situationer kan det udarte til had og destruktiv adfærd. Gruppelivering ses tit mellem kriminelle bander og mellem hooligans. Det kan også iagttages mellem rivaliserende politiske partier, uden at det nødvendigvis afstedkommer vold, men retorikken kan godt blive hård.

Polarisering kan ske mellem forskellige sociale kategorier såsom mellem mænd og kvinder eller mellem protestanter og katolikker. Tajfel og Turners teori viser måske, hvorfor folk med mange fordomme ofte påstår, at den gruppe, de ikke bryder sig om, *konkurrerer* med dem (for

eksempel „de tager vores arbejde“), også selv om det ikke er korrekt. Den viser også, at hvis man lader folk konkurrere om begrænsede ressourcer, er det nok til at frembringe fjendtligheder.⁶⁸

Forholdet mellem grupper

Almindeligvis kan forholdet mellem grupper være ganske fredeligt, og der kan forekomme både samarbejde og venskabelige dystre, som for eksempel i en fodboldkamp på en arbejdsplads eller en musikkonkurrence på et gymnasium.

Indimellem udarter forholdet mellem grupper sig til *social uro*. Typiske eksempler, som man kan læse om i avisen, er bandekrig eller vold og hærværk begået af hooligans. Nogle gange kan konflikter bilægges af grupperne selv, andre gange lykkes det, når en ydre mægler inddrages. En del gange sker det, at konflikterne ikke kan bilægges, fordi konflikten er blevet en for indgroet del af gruppernes identitet.